

ŠKICINI (VODNJAN) BRONČANODOBNI GROB POD TUMULOM

UDK 903.53 (497.5) "6377"

Primljeno/Received: 2003. 05. 06.

Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Klara Buršić-Matijašić

HR 52100 Pula

Filozofski fakultet

I. M. Ronjgova 1

Godine 1989. izvršeno je manje zaštitno istraživanje u mjestu Škicini, na prostoru središnjeg dijela južne Istre. Ispod gromače kamenja, promjera oko 3 metra, nalazio se sanduk od kamenih ploča i poklopca. Dno je činila utabana zemlja. U izbačenom materijalu izdvojene su kosti dva pokojnika, dvije jantarne perle, dio brončane ogrlice i ulomci keramičkih posuda. Grobni prilozi i način ukopa upućuju na sličnosti s ukopima gradine Vrčin koji vremenski pripadaju kasnom brončanom dobu. Istra, a naročito njen južni dio bogat je ostacima sahrane pod tumulima. Nekoliko ih je istraženo (Bombišta, Majan, Krnica Porat), a mnogi su označeni na topografskoj karti. Tumuli su se nalazili na usamljenim uzvisinama ili u grupama oko gradina. Uz njih se vezuje poseban ritus pokapanja, a ujedno odražavaju raslojenost prapovijesnih zajednica. Nakon pokapanja u ravnim grobovima uz gradinu (Šandalja, Magornjak) inhumacija na poluotoku prestaje prodorom Histra u 11. stoljeću.

Ključne riječi: prapovijest, brončano doba, Istra, topografija, tumuli, inhumacija, grobni prilozi, jantar.

Tijekom svibnja 1989. godine izvršeno je zaštitno istraživanje nalaza groba u mjestu Škicini u južnoj Istri, sjeverno od Vodnjana (sl. 1)¹. Prilikom zemljanih radova djelatnici radne jedinice "Elektroistre - Vodnjan", otkrili su i djelomično uništili sanduk od kamenih ploča². Sačuvana je samo južna polovica humka čiji je promjer bio oko 3 m. Kod kopanja iskopa za stup, odnosno njegovo uzemljenje, iza prve kuće kod ulaza u selo (sl. 2), naišlo se na kamene ploče i kosti. Prvim pregledom utvrđeno je da se radi o prapovijesnom grobu. Kost i tri ploče nalazile su se izbačene u

neposrednoj blizini, a dvije ploče bile su u grobnoj jami, ali dislocirane. Ljudske kosti bile su na hrpi izvan iskopa, dok je u izbačenoj zemlji pronađeno nekoliko ulomaka keramike. Nakon prvog pregleda uslijedilo je čišćenje zatečenog stanja³. Kako se grob nalazio ispod suhozida kojemu je prijetilo urušavanje, skinut je materijal na jugoistočnoj četvrtine prividne gomile. Skidanjem gornjeg sloja materijala kojeg je bager izbacio iz rova, naišli smo na intaktan sloj većeg kamenja koje nije predstavljalo suhozidnu konstrukciju kakvu je bilo moguće očekivati s obzirom na već

¹ Tekst objavljujem s velikim zakašnjenjem jer je bio ureden i predan uredništvu Arheološkog pregleda Jugoslavije, časopisa koji se slijedom povijesnih događaja ugasio. No, osobita mi je čast što ga posvećujem mojoj dugogodišnjoj profesoric i mentorici mojih znanstvenih radova, prof. dr. Nives Majnarić-Pandžić.

² Odmah nakon dojave ing. Sergia Buljana, mjesto je obišao i sačinio prvi izvještaj kustos Arheološkog muzeja Istre u Puli (dalje u tekstu AMI), tada, mr. sc. Robert Matijašić (Matijašić, R. Izvještaj u Pismohrani AMI-a od 9. svibnja 1989. godine).

³ Na terenu su bile Kristina Mihovilić, Klara Buršić-Matijašić i dva pomoćna radnika (Buršić-Matijašić, K. Izvještaj u Pismohrani AMI-a od 11. svibnja 1989.).

istražene gomile-gromače u Istri⁴. U izbačenom materijalu pronađeno je još ulomaka ljudskih kostiju, zubiju te nekoliko ulomaka keramike.

Ponovni dolazak na teren uslijedio je 8. svibnja kada smo zatekli nešto promijenjenu situaciju. Naime, znatizeljnici su srušili potporni zid ploče s istočne strane groba. U zemlji je ostao viriti ulomak gornjeg ruba manje posude. Nastavljeno je pročišćavanje nasutog sloja iz kojeg je izvađeno nekoliko ljudskih kostiju. Skinuto je malo materijala s dna groba koji je samo prividno izgledao netaknut, a u stvari je predstavljao utabani sloj crvenice pomiješan s travom i grančicama. Izvađeno je nekoliko ljudskih kostiju i jedna oksidirana jantarna perla. Uz pomoć muzejskih radnika grobne ploče su prenešene u Muzej, a na terenu je izvršena dokumentacija.

Škicini je manje naselje na šesnaestom kilometru regionalne ceste Pula-Pazin, a nalazi se u blago razigranom krajoliku južne Istre gdje dominiraju gromače i suhozidovi. Nalazište je od ranije bilo poznato po kasnoantičkom grobu i gromačama na prostoru zvanom Kažali (Marušić 1973: 63) gdje se nalaze ostaci antičkog gospodarskog objekta za preradu maslina i grožđa (Matijašić 1988: 54, r. br. 114). Položaj nalaza groba nema posebni topografski naziv, a u neposrednoj blizini vidljivo još nekoliko sličnih uzvišenja. Pokojnici pokopani ispod tumula u Škicinima mogli su pripadati populaciji obližnjeg gradinskog uzvišenja Lakoršaga. To je naziv za uzvisinu (kota 222) koja se nalazi južno od ceste Škicini - Klarići, a u čijem se podnožju nalazi istoimena lokva. Gradina je jezičastog oblika položena u smjeru sjeveroistok - jugozapad. Teren se s vrha stepenasto spušta u terasama, a u zemljanim nasipima mogu se naslutiti obrambeni zidovi. Na prostranom središnjem dijelu nalaze se veće i manje nakupine kamenja, a na više mjesta vidljiva su oštećenja nastala kopanjem vojnih instalacija (Buršić-Matijašić 2001: 57).

Prostor oko nalaza groba u Škicinima ne obiluje prapovijesnim nalazištima (sl. 3, 4), no do danas je poznato nekoliko zanimljivih lokaliteta od kojih su neki djelomično istraženi, a drugi samo evidentirani. Jugozapadno, na udaljenosti oko 1 km zračne crte nalaze se ostaci gradine Vrčin. U grobovima ravne nekropole između bedema naselja i u okolnim tumulima pronađen je sličan nakit poput onog iz Škicina (Schiauzzi 1914; Battaglia 1958). Oko gradine nalaze se tumuli kojih, po Schiauzziju, ima vrlo mnogo (Schiauzzi 1914: 210). Kod sela Kužinići nalazi se uzvisina, u narodu zvana Gradina, koja je sa sjeverne strane okružena manjim gromačama⁵.

Tijekom listopada 1950. godine kustosi AMI-a, Boris Bačić i Štefan Mlakar izvršili su istraživanje brežuljka Sohe odnosno Soline, kote 258 m n/v koja leži 80 metara istočno od ceste Juršići-Savičenta. Unutar ograđenog vrha nalazile su se dvije gromače, a u zemlji je pronađeno nekoliko sitnih ulomaka prapovijesne keramike. Iskopano je nekoliko pokusnih sondi u kojima je zabilježen kulturni sloj, no nigdje nisu pronađene grobne konstrukcije koje su se očekivale s obzirom na karakter nalaza (Buršić-Matijašić 2001: 58). Gromače se protežu i istočnije u pravcu sela Štokovci.

Više gromača zabilježeno je i između želj. stanice Savičenta, kod sela Kranjčići, i glavne prometnice Pula-Pazin. Na brežuljku zvanom Krnica primijećeno je više gromača, a po predaji, jedna je prekopana i pronađen je skeletni grob u kamenom sanduku⁶. Bačić je zabilježio prekopan prapovijesni grobni tumul i nešto sjevernije, na nalazištu Kortina, kota 334, kod Modrušani⁷.

Na položaju 216 m n/v, jugozapadno od sela Čabrunići nalazi se lokalitet Gradina sa sačuvanim zidovima izgrađenim u tehnici suhozida. U neposrednoj blizini jednog bedema u terenu su vidljivi ostaci nekoliko grobnih raka omeđenih tankim vapnenim pločama. Ostaci grobova i neznatni ulomci keramike upućuju na postojanje uništene nekropole srednjeg brončanog doba (Buršić-Matijašić 2001: 59). Oko 1 km sjevernije nalazi se uzvisina Sv. Petar ili Tondolon s ostacima stambene arhitekture prapovijesnog naselja (Čović 1983: 126). Nešto južnije, širim prostorom dominira nalazište koje je na topografskim kartama nazvan Maškerada. U literaturi se spominje kao velika gradina, no njen izgled prije upućuje na ostatke velikog grobnog tumula (Buršić-Matijašić 2002). Veliki vrh (kota 195.0 mn/v) ili Monte Lavello ima vrlo pogodan položaj na prostoru od Sv. Petra - Tondolona do zapadne obale Istre. Po mišljenju nekih autora položaj predstavlja ostatke gradine, no na vrhu je kamena gromača promjera 10-ak metara okružena okruglom terasom širine oko 15 metara (Buršić-Matijašić 2002).

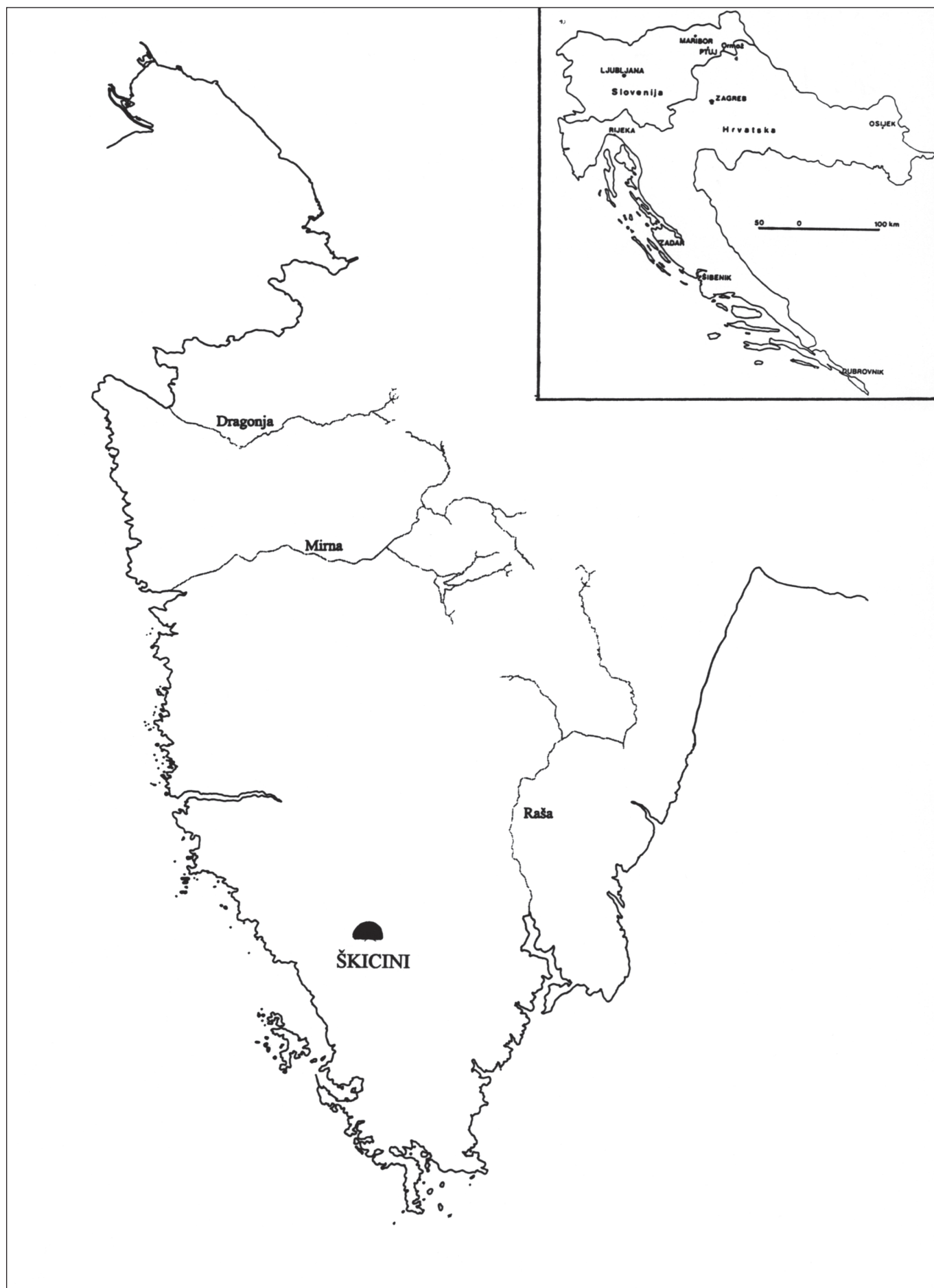
U neposrednoj blizini Bala, odnosno zapadnije od Škicini, nalazi se nekoliko značajnih nalazišta. Već je i samo današnje mjesto Bale (kota 138.6 m n/v) izraslo na temeljima prapovijesne gradine čiji se ostaci naziru, pored nalaza prapovijesne keramike, i u rasteru današnjih ulica (Marušić 1983:19). Istočnije, uzvisina Sv. Mihovila nalazi se na strateški važnom položaju, a ostatke gradinskog nalazišta predstavljaju središnji platò i dvije koncentrične terase. Položaj je bio naseljen već tijekom neolitika, a na najvišem platou nalaze se ostaci

⁴ U više slučajeva oko grobnog sanduka bio je izgrađen kameni suhozid (Bačić, B. 1959./1960.).

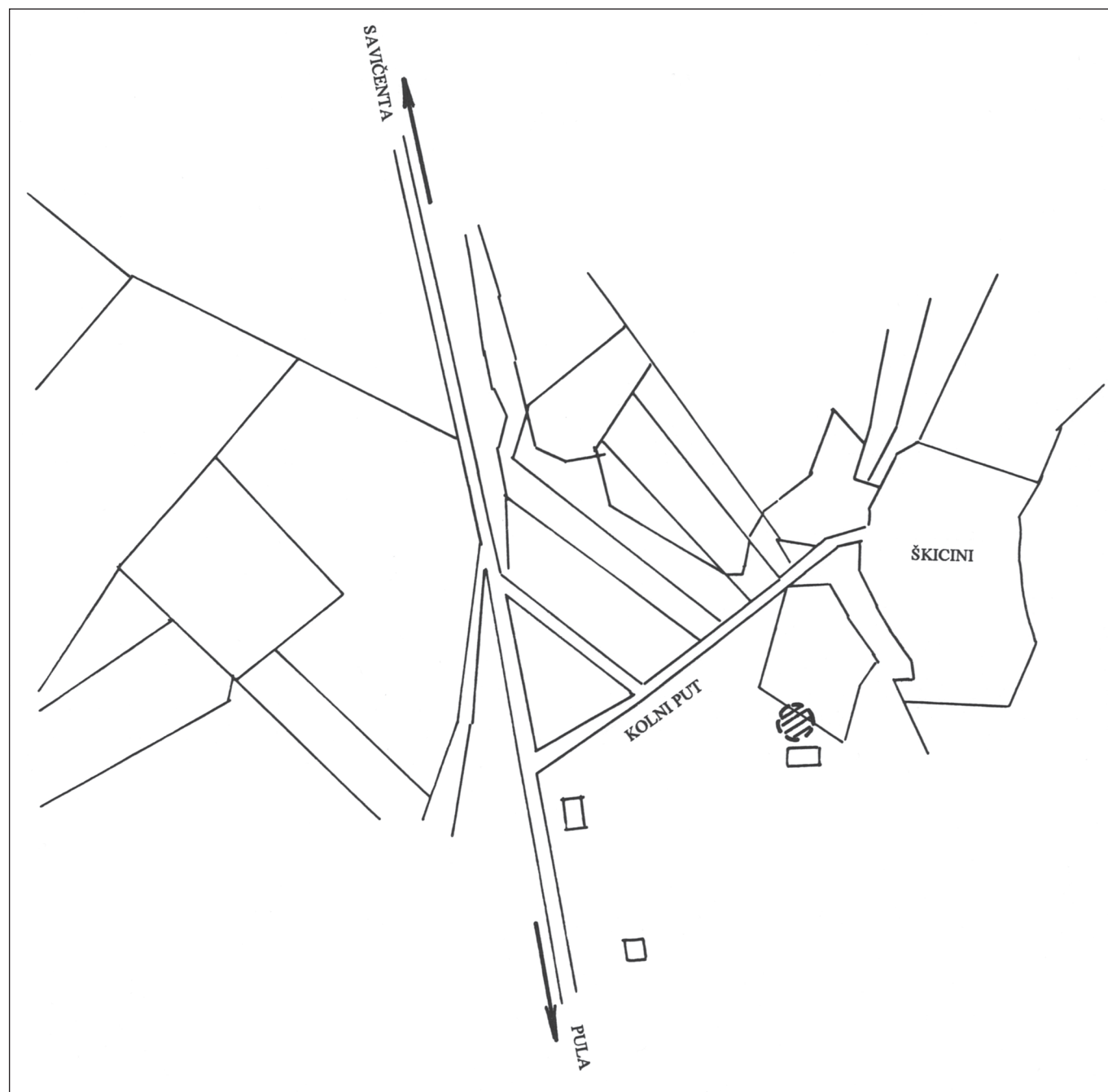
⁵ Marušić & Mladin: Terenski izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 240 od 17. prosinca 1959. godine.

⁶ Izvještaj Borisa Bačića u Pismohrani AMI-a od 3. rujna 1950. godine.

⁷ Bačić 1971: Arheološka karta Jugoslavije, prahistorija: 350 kartica s obrađenim lokalitetima od paleolitika do željeznog doba u Istri. Kabinet za prahistorijsku arheologiju JAZU, Zagreb.

Sl. 1: Karta Istre i položaj groba u Škicinima.

Sl. 2: Položaj nalaza na katastarskoj podlozi Škicina.

crkvice posvećene sv. Mihovilu koja je bila sagrađena na ostacima benediktinskog samostana (Matošević 1996-97). Mažin ili Monte Massimo predstavlja imponantne ostatke prapovijesnog naselja kružnog oblika sa središnjim platoom i s dvije koncentrične terase (Buršić-Matijašić 2003). Ostaci prapovijesnog naselja nalaze se i na izrazitoj uzvisini Monkaštel, kota 232, sjeveroistočno od Bala. Nalazište nije nikad istraživano iako je jedno od malobrojnih koje se svojim položajem tako izrazito ističe u krajoliku južne Istre (Bekić 1996: 62, r. br. 68). Ostaci prapovijesnog gradinskog naselja nalaze se i na

uzvisini Grabrovac na 244 m n/v gdje je dokumentiran površinski nalaz keramike (Buršić-Matijašić 1998: 192-193; 61).

Zapadno od današnjeg mjesta Krmed nalaze se dvije sedlasto povezane uzvisine: Stari Grad i Novigrad. Stari Grad predstavlja ostatke prapovijesnog naselja, a na južnijoj, Novigradu, nalaze se ostaci grobnih humaka. Kamene gromače su promjera od 12 do 18 metara, a sačuvane visine od 0,50 do 2 metra. Tijekom 1954. godine Boris Bačić izvršio je manje istraživanje pri kojem je otvorio grobni sanduk koji se sastojao od kamenih ploča dimenzija 190 x 48 cm⁸.

⁸ Bačić: Izvještaj u Pismohrani AMI-a o sistematskom iskapanju, br. 151, ožujak 1954. godine.

Nasuprot Krmedu, nešto sjevernije, nalazi se gradina Golaš (Buršić-Matijašić 2003), a nekoliko stotina metara udaljeno nalazište Mali Golaš s ostacima gromače koja najvjerojatnije predstavlja ostatke prapovijesne grobnice.

Sjevernije, od nalazišta M. Mamù pa do obronaka Limskog kanala, nalazi se područje vrlo bogato ostacima prapovijesnih tumula. Tu su istraženi i objavljeni Žamnjak i Maklavun, te tumuli u blizini Šorića i Rovinjskog sela (Buršić-Matijašić 1997). Najnovijim proučavanjem Maklavuna, B. Hänsel i B. Teržan donose nove vidove promatranja više puta objavljivanog nalaza (Bačić 1960; Buršić-Matijašić 1997; Matošević 1998). Po njihovom mišljenju nalazišta predstavljaju ostatke kupolastog groba nastalog po uzoru na mikenske forme (Hänsel & Teržan 2001). Na vrhu Gomile koja se nalazi na istočnom rubnom području Rovinjskog sela, prilikom gradnje kuće slikara Brajnovića djelomično je istražen tumul (sl. 7)⁹. Tumuli se nastavljaju i dalje, na sjevernoj strani Limskog kanala. B. Bačić evidentirao je više tumula između Limske gradine i sela Mrgani¹⁰. Na dominantnoj točki sjeverno od sela Marasi, na uzvisini Veliki Major, kota 189.1 m n/v, nalaze se dvije gromače promjera oko 15 metara, a visine oko 2 metra. Jedna gromača je otvorena, prekopana, dok druga izgleda netaknutom, a među kamenjem nepravilnih oblika mogu se pronaći ulomci prapovijesne keramike loše fature¹¹.

No vratimo se nalazu u Škicinima. Grob u Škicinima bio je sagrađen od dvije duže i dvije kraće ploče i nešto masivnijeg poklopca¹² (sl. 5). Dimenzije ploča iznose: duža ploča P/19270: dužine 100 cm s laganim proširenjem u sredini te cijela dužine iznosi 104 cm; visina jedne strane je 56 cm, a druge 51 cm; duža ploča P/19271: dužina oko 113 cm, visina jedne strane 52, a druge 54 cm. Debljina obje ploče jest oko 10 cm. Kraće ploče su neznatno trapezoidnog oblika tako da je gornja strana P/ 19268 dužine 47 cm, a donja strana 55 cm; P/19269 pak ima gornju stranicu 48 cm, a donju 56 cm. Debljina prve ploče iznosi 10 cm, a druge 12 cm. Ploča poklopca je dužine 129 cm, debljine oko 15 cm, a bočne strane su jedna 68 cm, a druga 70 cm. Kraća bočna ploča koja je sačuvana *in situ* bila je s vanjske strane osigurana posebnom suhozidnom gradnjom. Dno je činila utabana zemlja. Veličina grobnoga prostora bila je 100 x 50 cm, orijentirana u smjeru istok - zapad.

U grobu su bile kosti dva pokojnika, a inventar groba činio je nakit u obliku ogrlice od brončanog saltaleona i jantarne perle (sl. 6: 7, 8, 9). Za ulomke

keramičkih posuda pronađenih u izbačenom materijalu nije sigurno da li su bili priloženi uz pokojnike ili su bili razasuti na gromači kao dio obrednog rituala. Sve su to ulomci, gornji dijelovi i rubovi manjih posuda tankih stijenki (sl. 6: 1-6). Ulomak P/19280 predstavlja tijelo zdjele kakva se javlja na gradinama Istre poput Monkodonje (Buršić-Matijašić 1998: T.33; 507, 508), Vrčina (Buršić-Matijašić 1999: T. VII: 94, 101) i onih Caput Adriae (Cardarelli1983: Tav. 17: 54) datirani u srednje brončano doba. No, s obzirom da ovaj keramički materijal ne predstavlja karakteristične forme značajne za dataciju ne možemo ga smatrati relevantnim za dataciju groba.

Ulomak ogrlice od brončane žice P/ 19267 najvjerojatnije je bio sastavni dio ogrlice nanizane na kožnu uzicu. Sličan tip pronađen je na Vrčinu, a postoji mogućnost da potječu iz tumula koji su se nalazili u blizini gradine (Buršić-Matijašić 1989: 484). Ovakav tip nakita javlja se na japodskom kulturnom području u kasno brončano doba, stupanj Ha A2-B1 (Drechsler-Bižić 1983: 374, 385). Sličan nakit prisutan je i na Apeninskom poluotoku, u nekropolama kasnog brončanog doba sjeverne Italije, Desmontà di Veronella i Fontanelle Mantovane čiji najraniji elementi pripadaju 11. stoljeću (Salzani 1984: 213, fig. 2; 9-10; Salzani 1978).

Oštećenu jantarnu perlu lećastog oblika (P/ 19273) najvećeg promjera 2,8 cm i najveće debljine 2,8 cm i jantarnu perlu P/19266, maksimalnog promjera 1,6 cm, a debljine 0,5 cm, pridodajemo najranijim primjercima jantara u Istri (Buršić-Matijašić 1995). Iz iskopavanja poznate su jedna jantarna perla iz tumula Žamnjak kod Sošića i više komada različitih jantarnih perli iz Vrčina (Bačić 1959/1960, Buršić-Matijašić 1989: 483-484) koje pripadaju brončanom dobu. Temeljem izgleda i provedene kemijske analize smatra se da istarski jantar potječe iz obalnih ležišta Baltičkog mora (Buršić-Matijašić 1989: 484). Jantara u Istri ima relativno malo iako legende povezuju obližnje Kvarnerske otoke s jantarskim putem, a na suprotnoj obali, izvoru rijeke Pad (Po) nalazila su se važna trgovačka središta Adria i Spina (Buršić-Matijašić 1995). Jantar se u Lici prvi put javlja u nekropoli Bezdanjača, u grobovima Ha A1 stupnja, a bit će stalni inventar kasnijih razdoblja (Drechsler-Bižić 1983: 385; T. LV 12).

Iz iznesenoga je jasno da tumul u Škicinima pripada vremenu kasnog brončanog doba i da je istovremeno tumulima iz okolice Vrčina. Sličnosti su izražene položajem u skupini na ne odveć istaknutom položaju, načinom ukopa zgrčenog pokojnika u sanduku

⁹ Bačić, B. Izvještaj u Pismohrani AMI-a.

¹⁰ Bačić, B. Izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 631 od 16. travnja 1971. godine.

¹¹ Buršić-Matijašić, K. Terenski izvještaj, veljača 2003. godine.

¹² Danas se nalaze u lapidariju dvorišta Arheološkog muzeja Istre u Puli, te kako su sastavni dio inventara prapovijesnog odjela imaju inventarni broj s oznakom "P/".

od kamenih ploča i prilozima. Iako se jantar javlja već u ranom brončanom dobu u tumulu na Žamnjaku, dio ogrlice od spiralnih cjevčica određuje nam mnogo kasniju dataciju, poput one tumula, ali i nekropole Vrčin. Sličan nakit, spiralni dijelovi ogrlice i jantar javljaju se u nekropoli Bezdanjača i Bilaj Ha A2-Ha B1 stupnja kasnog brončanog doba (Drechsler-Bižić 1983: 385).

Na prostoru južne Istre zabilježeno je i djelomično istraženo više nalazišta s ostacima prapovijesnih ukopa oblika tumula (sl. 3, 4). Riječ tumul dolazi od latinske riječi *tumulus*, a predstavlja veliki humak, u Istri izrađen od kamena, a radi trajnog obilježavanja groba pokojnika koji se trebao vidjeti iz šire okolice (Srejić 1997: 1067). Tumuli se gotovo u pravilu nalaze na dominantnim točkama na uzvišenjima uz samu morskobalu.

Nad uvalom Paltana - Olme nalaze se grobni tumuli Bombišta, kota 43, istražen početkom 20. st.¹³ Premantursku valu okružuje nekoliko dominantnih vrhova. Na Gomili, kota 74, nalazio se veliki grobni tumul iskopan 1898. godine (Marchesetti 1903: 104, Schiavuzzi 1908: 161). Nešto zapadnije na koti 67 (68) nalazi se manji tumul koji je zabilježen 1989. godine terenskim obilaskom kustosa Arheološkog muzeja Istre u Puli¹⁴. U Premanturi, iznad uvale Runke (Ronzi) Marchesetti je zabilježio veliki tumul koji se nalazio u središtu gradine čiji su ostaci danas nepoznati (Marchesetti 1903:114). Kod Pomera, na krajnjem prostoru poluotoka Munat (kota 32) koji zatvara uvalu Ribnjak (Chiusa), Boris Bačić zabilježio je manju gromaču za koju se pretpostavlja da predstavlja prapovijesni grob¹⁵.

Devastirani grobni tumul nalazio se na prostoru Kaštanjež u Banjolama¹⁶. U neposrednoj blizini gradine Vintijan, na Monte delle Gallie, Schiavuzzi navodi tumul koji se izdiže iznad prapovijesnog groba (Schiavuzzi 1908: 151), a Bačić pretpostavlja sličan nalaz na obližnjem vrhu Malešića (Bačić 1980: 23). Schiavuzzi je također ucrtao dva tumula na današnjoj periferiji grada, po njegovim riječima uz cestu koja je iz Sv. Polikarpa vodila prema uvali Veruda (Bačić 1980: 23).

Oko pulske luke postoji više ostataka gradinskih naselja, dok je samo jedan tumul, Matagun (M. Gon), zabilježen istočno od Štinjana (Schiavuzzi 1908: 123; Mihovilić 1991: 207-217). Po Schiavuzziju, tumul se

nalazio i na uzvisini M. Lezzo, između Valdenage i Valmarina (Schiavuzzi 1908: 123).

Na nalazištu Rankun, kota 35, na najsjevernijem poluotoku istočne obale otoka Brijuni, nalazili su se prapovijesni tumuli koji su većim dijelom uništeni. Drugi nalaz tumula na otočju bio je na položaju M. Cipri, uzvisini južno od Gradine, koji je 1900. godine uništen (Gnirs 1925: 13).

Sjevernije od Fažane u pravcu Rovinja, započinje područje s nizom gradinskih ostataka i ostataka tumula. Na Magornjaku, niskom brežuljku koji se nalazi oko 1,5 km od Peroja, u pravcu Vodnjana, prilikom kopanja kanala za potrebe vodospreme, 1954. godine, pronađen je grob. Bio je sastavljen od 6 kamenih ploča debljine od 6 do 10 cm koje su zatvarale unutrašnji prostor 116 cm dužine, 60 cm širine i 68 cm visine. Ploče su izvana bile posebno osigurane suhozidom (Bačić 1957: 15-16).

Oko Kaštelira kod Batvači nalazi se više tumula, od kojih je, po B. Bačiću jedan vrlo veliki i izgrađen od samog kamena¹⁷. Uzvisine Manjan Veliki i Manjan Mali poznate su iz istraživanja na početku 20. st. Manjan Mali predstavlja gradinu, dok je na Manjanu Velikom grobni tumul (Gnirs 1925: 107). Na toj uzvisini koja je u literaturi poznata kao Veliki Manjan, kota 79 m n/v, nalazila se velika gromača visine 15 metara, a širine oko 40 m s grobovima koji su tijekom Prvog svjetskog rata uništeni. Danas se na tom vrhu nalaze ostaci vojne utvrde s pratećim instalacijama (Bekić 1996: 55). Antun Gnirs je u okolici Barbarige, na području Paravija, između 1900. i 1905. istraživao više tumula (Gnirs 1906: 300). U unutrašnjosti od uvale Bus, Gnirs navodi pet tumula (Gnirs 1925: 107), a nedaleko su i Paštrovićev vrh i Bašo također s ostacima tumula (Bekić 1996: 58).

Na uzvisini Mušega, koja se nalazi nasuprot Monkodonji, nalazi se više kamenih gromača za koje se u literaturi pretpostavlja da predstavljaju prapovijesne pokope (Bekić 1996: 58). Sjevernije, jedna gromača nalazi se i na uzvisini Laštre¹⁸.

Kota 189.4 kod Finuca ili kod M. della Pichinizza 203, predstavlja ostatke dviju gromača jedne širine 18 m, a visine 2,5 m, a druge širine 19 m, a visine 2 metra. Okolica Bala obiluje nalazima gromača: Monkorno, Skačota, dva tumula kod Sv. Mihovila (M. della Sichinizza), K. 189.4, Pižanovac, Pudarica (Bekić 1996: 61). Na prostoru između Bala i Rovinjskog sela Società

¹³ Godine 1919. i 1921.: Gnirs, A. 1924., 42; Schiavuzzi, B. 1908., 158; Tamaro B. 1926., 163; Vinski, Z. 1961., 11.

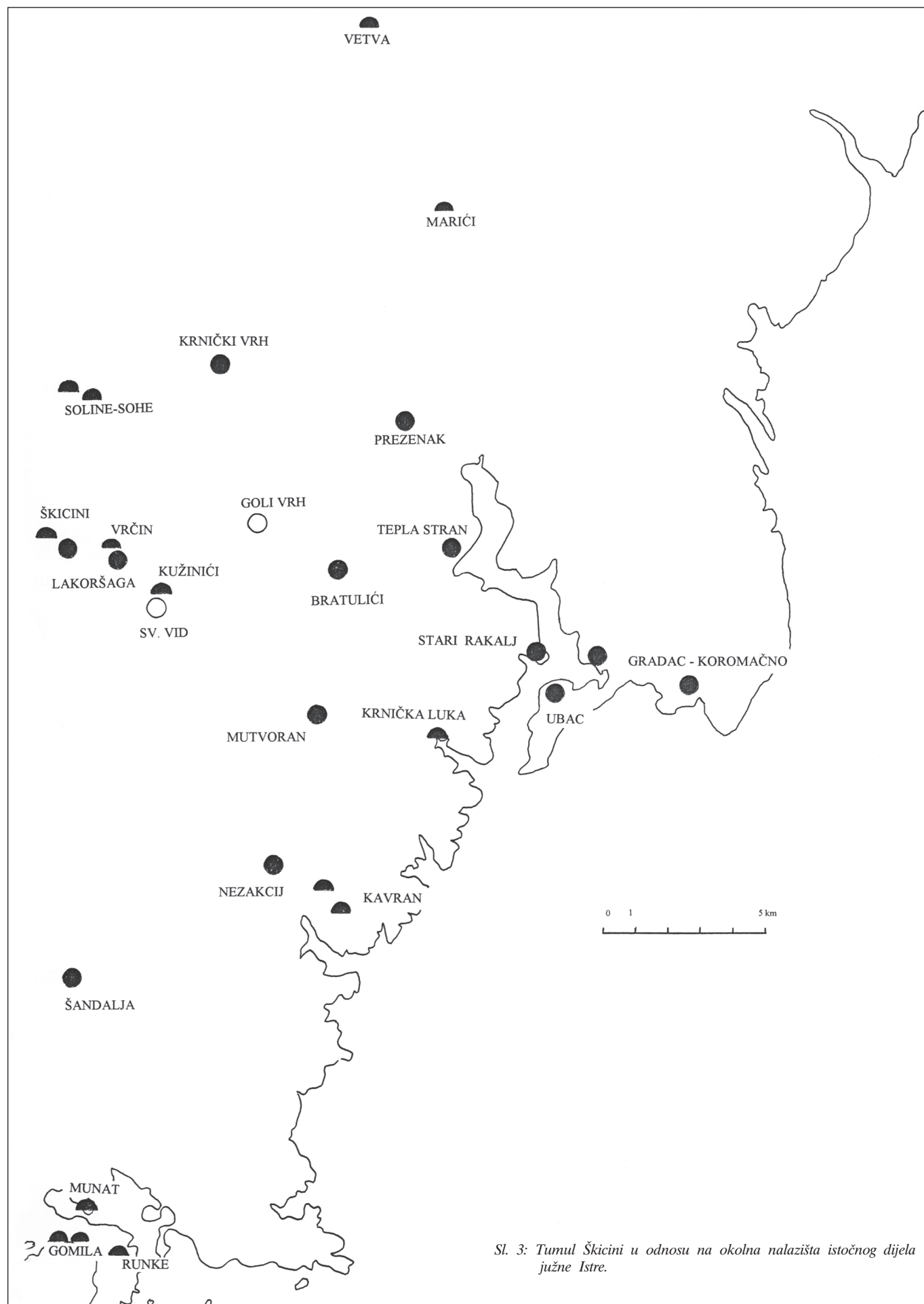
¹⁴ Buršić, K., Juroš, F., Matijašić, R., Mihovilić, K. Izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 682 od 20. rujna 1989. godine.

¹⁵ Bačić, B. Bilješke u Pismohrani AMI-a.

¹⁶ Marušić, B. Izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 182, od 6. kolovoza 1955. godine. Dimenzije groba koji se nalazio u vrtu kuće k. br. 17, vlasnika Antuna Premate, bile su 125 x 62 cm.

¹⁷ Bačić, B. Izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 634. od 8. svibnja 1971. godine.

¹⁸ Podatak mi je prenio Damir Matošević kojemu se i ovim putem zahvaljujem na pratnji pri terenskim obilascima.

Sl. 3: Tumul Škicini u odnosu na okolna nalazišta istočnog dijela južne Istre.

Istriana per l'archeologia e storia patria prekopala ih je devet (Amsi IX: 467 & Amsi X: 522).

Na vrhu brežuljka Šalterija (kota 54), sjeverno od Rovinja, nalazi se velika kamena gromača koju su zbog ugroženosti obišli kustosi AMI-a, Boris Bačić i Josip Mladin, zajedno s Antunom Pauletićem iz Rovinja¹⁹.

Na istočnoj obali južne Istre zabilježeno je manje ostataka gradinskih naselja, pa time i razmjerno manje nalaza tumula (sl. 3). Iznad uvale Budava, nasuprot slavnom Nezakciju i u čitavom nizu uzvisina s ostacima prapovijesnih naselja, nalazi se područje podno današnjeg Kavrana gdje je istražen jedan, a evidentirano više tumula (Marchesetti 1903: 149, Schiavuzzi, 1908: 135, Bačić 1973). Pomnom analizom mnoštva tumula na prostoru zvanom Kaval kod Peruški ustanovljeno je da ne predstavljaju prapovijesne grobove već ostatke antropiziranog antičkog krajolika (Matijašić 1990: 297-301).

Ovaj popis završavam s tumulom iznad Krničke luke koji poput svjetionika bdije nad širom okolicom²⁰.

Pokapanje pod tumulima ili samo evidentirane gromače pokazuju odlike koje se prepoznaju na čitavom prostoru njihova rasprostiranja.

Na prostoru južne Istre, gdje se nalazi i naš tumul, tijekom 20. stoljeća otkriveno je više tumula. Već je Marchesetti primijetio veću koncentraciju grobnica pod tumulima u južnom dijelu poluotoka od nalaza na sjeveru (Marchesetti 1903). Koliko je ova tvrdnja plod stvarnog stanja ili samo stanja istraživanja još valja proučiti.

Grobovi oblika tumula mogli su biti postavljeni na usamljenim, strateški važnim položajima. Izdvajanje pokojnika u grobu na mjestu koje se ističe u krajoliku povezuje se uz pokretne stočarske populacije čiji se životni ciklus odvija u skladu s promjenama na horizontu (Miličević-Bradač 2002: 53-62). Njihove ostatke nalazimo iznad obale mora poput tumula na Bombištu ili tumula iznad Krničkog Porta. Istim intenzitetom javljaju se i podalje od obale, u unutrašnjosti, poput Škicina ili Velikog vrha. Strateški položaj značio je i položaj iznad doline rijeke poput Vetve (Mihovilić 1999: 73) ili onog kod Marići nad dolinom rijeke Raše. Na

najvišoj koti 306 jezička Šipsi rti izdiže se nakupina kamena promjera 10 metara, a visine oko 2 metra koja vanjskim značajkama podsjeća na ostatke tumula²¹. Upravo zbog važnosti položaja mnogi su tumuli uništeni gradnjom vojnih instalacija. To se najbolje opaža u okolici Pule na nalazištu Bombišta kod Banjola ili Manjana između Barbarige i Rovinja. Tumul na Monte Val Marin (Valmarin) je također uništen vojnom izgradnjom na uzvisini koja je od središta Pule udaljena oko 3 km.

Tumuli su mogli stajati pojedinačno poput Maklavuna i Žamnjaka ili u skupinama poput onih oko Vrčina, Paravije ili Vetve nad dolinom Raše (Mihovilić 1989).²²

Topografskim pregledom nalazišta južne Istre samo sam pokušala naznačiti širinu problema. Iz pregleda je vidljivo da postoje brojna nalazišta koja su samo evidentirana, a o njihovom karakteru je vrlo teško govoriti. Da li neke gromače predstavljaju samo ostatke srušenih konstrukcija ili čuvaju prapovijesne grobove poput Pižanovca (Bekić 1996: 62).²³ ili Skačote kod Bala²⁴ teško je nedvosmisleno tvrditi.

Ispod tumula, grobovi su bili građeni od kamenih ploča. Grob je sadržavao četiri bočne stranice, poklopac i podnicu, ili pak samo četiri bočne stranice i poklopac. U pravilu su dvije duže i dvije kraće stranice, s poklopcem koji je bio nešto širi i pokrivač je debljinu kamena bočnih ploča. Veličina grobnog sanduka mogla je biti 182 x 62, kao kod Kaštanježa (Banjole)²⁵, ili 112 x 57 cm kao kod Valmarina (Gnirs 1925: 41).

Ako ga nije sačinjavala kamena ploča, dno je bilo pažljivo pripremljeno od manjih kamenih ploča (Žamnjak) ili je bilo oblikovano od morskog pijeska i puževih kućica. Na Bombištu pokojnik je ležao na "prostirci od sitnog šljunka" (Gnirs 1925: 42). Grob na Šandalji sastojao se od pet kamenih ploča, a dno je činio debeli sloj šljunka (Bačić 1954-1957: 18).

Grob se rijetko nalazio na sredini gromače, a njihova orijentacija bila je pretežno u smjeru istok - zapad (Bombišta, Krnički porat), dok je grob ispod tumula na Vetvi bio okrenut prema sjeveru (Mihovilić 1987: 73).

¹⁹ Bačić, B. 1971., Arheološka karta Jugoslavije, prahistorija: 350 kartica s obrađenim lokalitetima od paleolitika do željeznog doba u Istri. Kabinet za prahistorijsku arheologiju JAZU, Zagreb

²⁰ Tumul je istražio Boris Bačić u travnju 1971. godine (Buršić-Matijašić, K. 1988.).

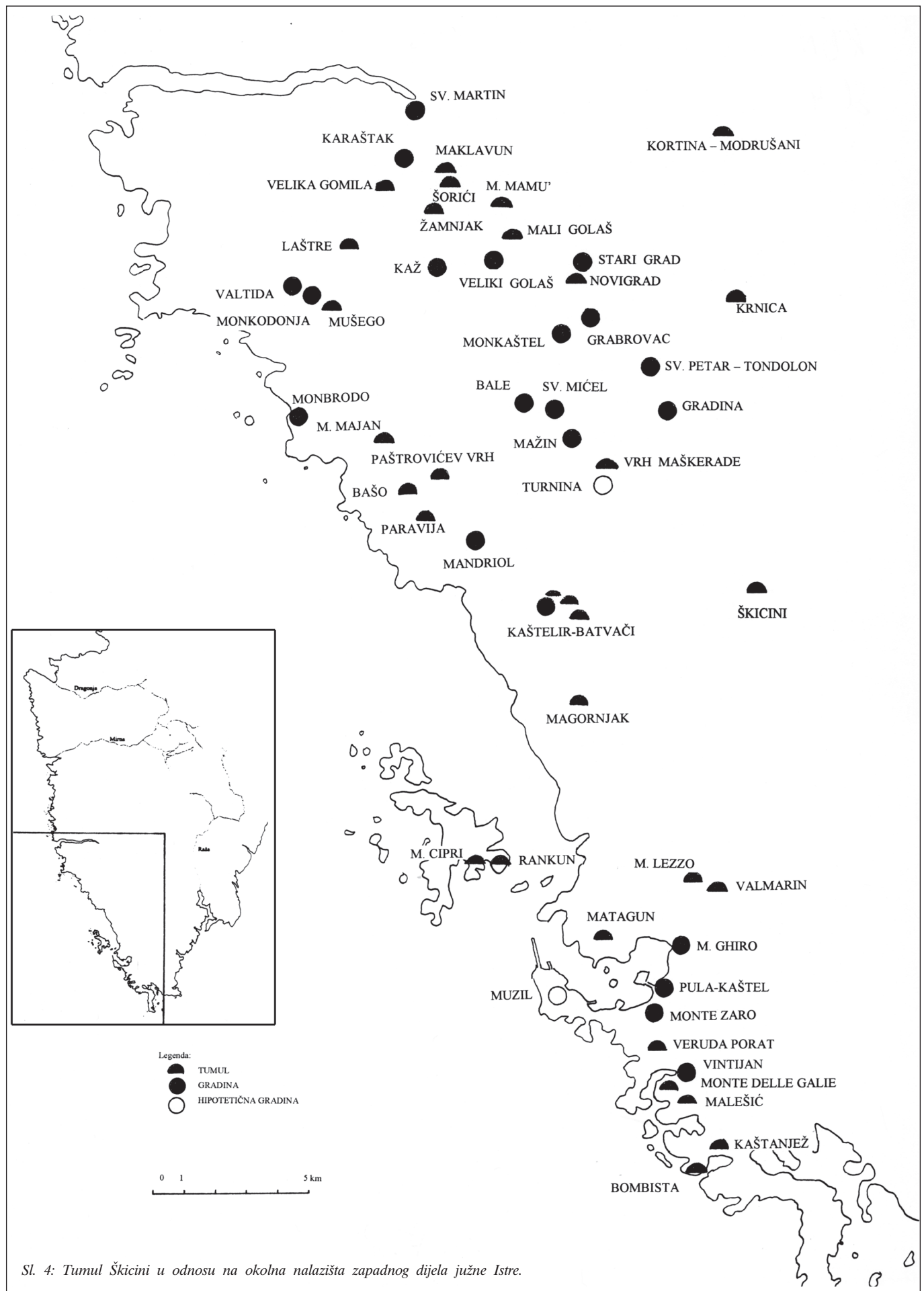
²¹ Buršić-Matijašić, K. Terenski izvještaj u Pismohrani AMI-a 336/99., od 29. ožujka 1999. godine. Do nalazišta vodi put iz zaselka Faraguni. Na južnoj padini uzvisine nalazi se napuštena i dijelom razrušena crkva Sv. Ivana i Pavla - Marići. Crkva je četvrtatstog florisa s upisanom apsidom, obnovljena 1890. godine.

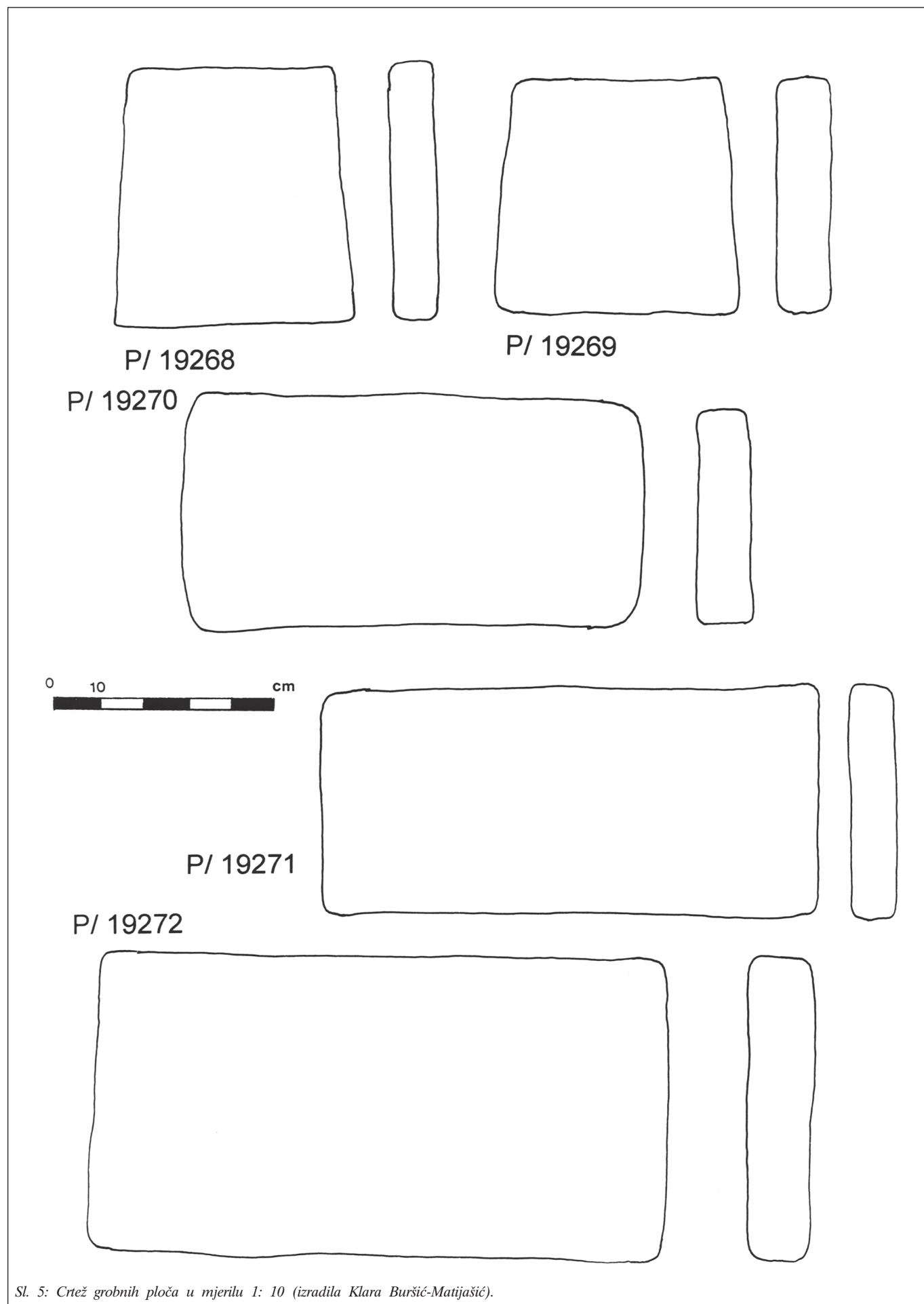
²² Prilikom pripremnih terenskih radova za vađenje boksita otkrivena je grupa tumula.

²³ Već je Bačić 1970. godine zabilježio više gomila ili grobnih tumula na vrhu Pižanovac.

²⁴ Bačić, B. Izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 719 od 12. travnja 1973.

²⁵ Marušić, B. Izvještaj u Pismohrani AMI-a br. 182 od 6. kolovoza 1955. godine.

Sl. 5: Crtž grobnih ploča u mjerilu 1: 10 (izradila Klara Buršič-Matijašič).

Kod više primjera, oko groba bio je sagrađen kameni prsten (Rankun na Brijunima, Valmarin (Battaglia 1926: 72), Paravija, Maklavun). Ovaj običaj se tumači dvojako: kod prvog, smatra se da je zid činio zaštitu od negativnih utjecaja zagrobnog života. Druga pak simbolika je obrnutog smjera: zid je predstavljao zaštitu posvećenog mjesta od vanjskog utjecaja (Vinski-Gasparini 1987: 223). Bačić je kameni prsten oko groba tumačio kao simboličko prenošenje kružnog oblika kuće u zagrobni život (Bačić 1978: 33), a krug je idealna sigurnost jer nikad ne prestaje.

Pokojnici su bili polagani u sjedećem ili skvrčenom položaju. Bilo je pojedinačnih ukopa, ili više njih (Žamnjak, Maklavun), kao i uzastopnih polaganja u jednu grobnu konstrukciju. Ostaci pokojnika bili su slabo sačuvani. Ponegdje, kao na M. Gomila kod Premanture, kosti pokojnika bile su pretvorene u prah (Schiauzzi 1908: 161).

Priloga ima vrlo malo zbog čega je i datacija otežana. Tumul na Bombištu istražen 1914. godine imao je brončani bodež, dok je onaj iskopan 1921. bio bez priloga. Bez priloga bio je i nalaz na M. Gomila, kota 74, kod Premanture (Marchesetti 1903: 104). Na Bombištu i na Valmarinu pronađena su dva primjerka brončanih bodeža, tipa na palici, po svemu sudeći sredozemnog porijekla. Bodež sa Bombišta dužine 15 cm ima lagano savijena leđa i dvije brončane zakovice²⁶, dok je onaj s Valmarina, odlomljenog šiljka, bio neznatno duži, 17,5 cm.

Razasuti ulomci keramičkih posuda na gromači mogli su biti bačeni prilikom pokopa ili kasnije, prilikom ponovnog dolaska na grob. Razbijanje keramičkih posuda je pojava vezana za libacije i ostavljanje popudbine umrlom. Taj je običaj zabilježen za vrijeme trajanja kulture žarnih polja u Hrvatskoj, a tipičan je za ilirska područja (Vinski-Gasparini 1987: 223).

Tumuli možda najbolje pokazuju raslojenost zajednica tijekom metalnih razdoblja što je prouzročeno upravo pojavom metala. Izgleda da su pokojnici koji su se nalazili na dominantnim točkama poput Bombišta i Valmarina bili na višem stupnju društvene ljestvice, odnosno da su se na tim vrhovima pokapali ratnici koji su kao prilog imali brončane bodeže. Pokojnici ili pokojnice u grupama grobova imali su ukrasne predmete poput jantara i kožnih ogrlica sa spiralnim žicama.

Prvi tumuli u Europi javljaju se krajem neolitika, no u Podunavlju i na Balkanu njihovo pravo vrijeme nastupa prodorom nomada iz pontskih stepa tijekom eneolitika. Polagano širenje prema zapadu rezultiralo je prihvaćanjem ovakvog običaja u srednjoj Europi tijekom kraja ranog i početka srednjeg brončanog doba (Srejić 1997: 1067-1068). Istra ničim ne odstupa

od Europe pa se pokapanje pod tumulima na poluotoku javlja također vrlo rano, u tzv. II fazi razvoja brončanog doba, odnosno na prijelazu iz ranog u srednje brončano doba Istre, Br A2 na B1 po Reineckeu. Njihov kraj nastupa u kasno brončano doba kada se u Istri pojavljuju prve nekropole sa žarnim ukopima.

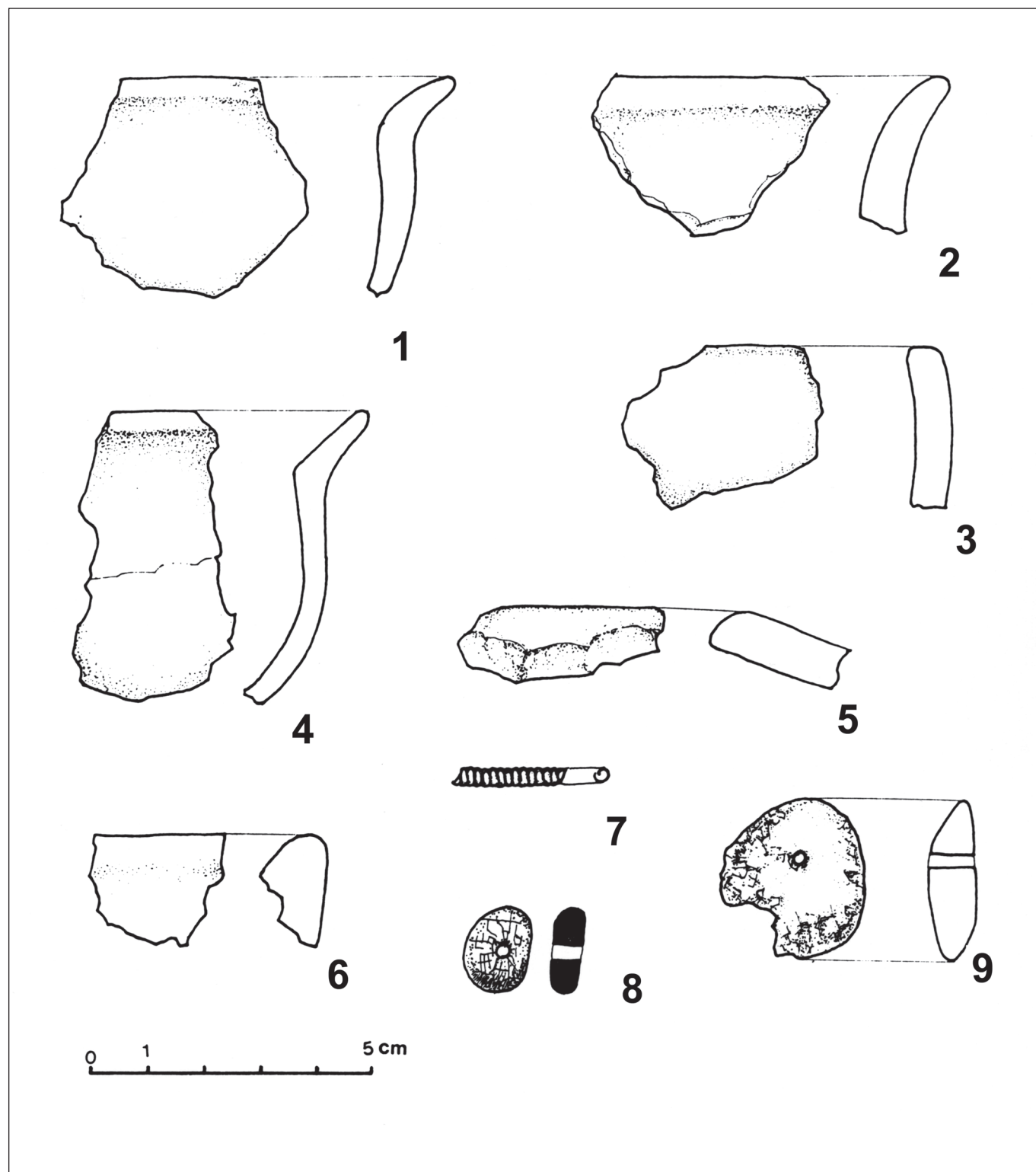
Eneolitičko razdoblje još nije dovoljno istraženo, a pored prvih naznaka života na gradinama, prisutan je skeletni pokop u zgrčenom položaju. Brončano doba donosi nove kulturne pojave, a s njima i novi način sahranjivanja pokojnika. U rano brončano doba datirani su tumuli na Bombištu i Valmarinu zbog nalaza ranobrončanodobnih bodeža (Čović 1983: 118). Tijekom srednjeg brončanog doba u Istri i Tršćanskom zaleđu, na Kvarnerskim otocima, intenzivira se izgradnja gradina, a uz njih i pokopi pod tumulima, pojava uobičajena i na susjednom području, jugoistočnoalpskom prostoru. Čitav taj prostor pripada području srednjoeuropske kulture grobnih humaka (Gabrovec 1983: 31). U ovo vrijeme podignuti su tumuli na Maklavunu i Žamnjaku, koje je Čović tako datirao uspoređujući ih s analognim primjerima srednje Dalmacije i Hercegovine, odnosno cetinske kulture. U svjetlu novog promatranja nalaza na Maklavunu²⁷ valja uzeti u obzir djelovanje grčko-mikenskih utjecaja na istočnojadransku obalu, odnosno Istru (Hänsel & Teržan 2001: 73).

Više je tumula iz Zapadne Hercegovine, poput onog iz Vinaja, Graca kod Posušja i Cerova doca kod Gruda, s jedinstvenim načinom sahranjivanja zgrčenih pokojnika u sanducima od kamenih ploča ispod kamenih tumula koji pripadaju ranom brončanom dobu. Slični nalazi javljaju se i istočnije, u Istočnoj Hercegovini i zapadnoj Crnoj Gori gdje su sanduci napravljeni od pet kamenih ploča, a pokojnici su u zgrčenom položaju. I ovdje su na i oko tumula pronađeni ulomci keramičkih posuda kao što je slučaj i kod tumula u Istri. Prostor prijelazne zone, krajevi oko gornjih tokova rijeka Neretve, Bosne i Vrbasa slabo je poznat te o pokapanjima ranog brončanog doba znamo vrlo malo. Osnovni način pokapanja na Glasinačkom području tijekom ranog brončanog doba jest inhumacija pod tumulima. Tumuli mogu biti zemljani kao i kameni, promjera od 8 do 20 metara, a sačuvane visine oko jednog metra. Za razliku od Istre, ovdje je orijentacija pokojnika u smjeru istok-zapad (Čović 1983: 124, 145, 165, 175, 189).

Slični utjecaji koji su dali poticaj oblikovanju cetinske kulture utjecali su i na nastanak ranog brončanog doba u Istri. Na prostorima oko rijeke Cetine, tijekom ranog brončanog doba nalazimo kamene gomile. No, ovdje pored već uobičajenog načina pokopa

²⁶ Gnirs ih je objavio kao noževe dok Vinski, temeljeći se na analognim primjercima iz Srbije predlaže klasifikaciju kao bodeža na palici (Gnirs., A. 1925., fig. 26; Vinski Z. 1961., 11, T. V, 2, 3).

²⁷ Za razliku od Bačića, Hänsel i Teržan vide u kupolastoj grobnici više faza ukopa (Hänsel & Teržan 2001: 81).

Sl. 6: Škicini, grob; 1-6: keramika (P/19275, 19279, 19276, 19280, 19278, 19277); 7: brončana žica (P/19267); 8: jantarna perla (P/19266); 9: jantarna perla (P/19273). M 1 : 1. Crtže izradila Alka Starac.

u zgrčenom položaju, postoji i spaljivanje pokojnika. U grobovima ima vrlo malo priloga, a velika količina ulomaka posuda razbacana po gomilama upućuje na zaključak o prakticanju posebnih obreda (Marović & Čović 1983: 191, 203-205).

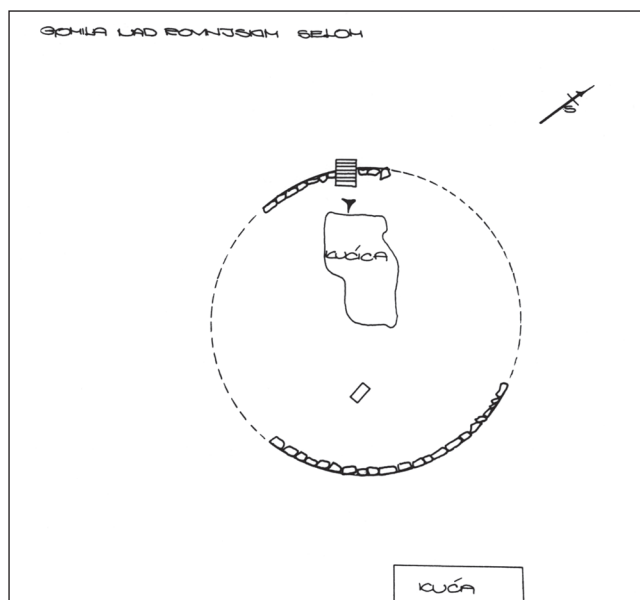
Susjedni jugoistočnoalpski prostor neposredno se nadovezuje na istarsku prapovijest (Gabrovec 1983: 31-48).

Tijekom srednjeg brončanog doba, odnosno tzv. Treće faze razvoja brončanog doba (Br B2 i C) u Istri dolazi do potpune afirmacije gradinskog tipa naselja i svih društvenih i gospodarskih karakteristika koje vezujemo uz zajednice koje pokrivaju čitav teritorij poluotoka. Pokapanje se vrši ispod tumula u sjedećem položaju (Krmeski Novi Grad), no javlja se i pokapanje "u ukopanim, ozidanim, ravnim grobovima unutar ili

izvan naselja». Oskudni podaci ostali su od nekropole na Brijunima koja je većim dijelom uništena krajem 19. st. Grobnice su bile položene na terasi uz gradinske bedeme. Slične nekropole, zgrčenci položeni u kamene sanduke bez nadzemnog tumula, pronađene su kod gradine Vintijan, na Šandalji i kod Peroja, što po Čoviću možemo razumjeti postupnim napuštanjem tumula i prijelazom prema nekropolama s ravnim grobovima (Čović 1983: 236). Nalazište Vrčin pokazuje upravo ovu specifičnost jer pokojnike pokapaju pod tumulima u neposrednoj blizini gradine, ali i uz gradinske bedeme. Obiteljske grobnice u ravnoj nekropoli bile su odvojene suhozidovima, a u grobovima su pokojnici bili položeni u zgrčenom položaju (Buršić-Matijašić 1989).

Pokapanje pod tumulima nastavlja se tijekom srednjeg bronzanog doba u Lici i Bosni s pokojnicima u ispruženom položaju (Drechsler-Bižić 1983: 260-261).

Na velikom prostoru od Podunavlja do jugoistočnih Alpa prijelaz u kasno bronzano doba obilježen je snažnim etničkim previranjima. Jedinstvo se najviše izražava u ritusu pokapanja, odnosno, pokapanju spaljenih ostataka pokojnika. Na hrvatskom prostoru udarit će se temelji za razvoj starijeg željeznog doba i oblikovanja pojedinih kulturnih grupa. Istra će tijekom 11. st. krenuti sebi svojstvenim tokom (Majnarić-Pandžić 1998: 194-220).

Sl. 7: Crtež nalaza Velike Gomile kod Rovinjskog Sela (istraživanje Borisa Bačića. Pismohrana AMI-a).

S obzirom na oblik i nalaze, tumul iz Škicina vremenski odgovara grupi grobova kasnog bronzanog doba, a kako je u blizini vidljivo još nekoliko takvih uzvišenja moći ćemo ove zaključke jednog dana i potvrditi.

POPIS LITERATURE

- Bačić 1957 B. Bačić: Novi grobovi iz bronzanog doba u Istri. De nouvelles tombes de l'Age Bronze en Istrie. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* LVI LIX/2, Antidoron Michaeli Amramić II, Split 1957. (Isto u Grada i rasprave, sv. I, Arheološki muzej Istre, Pula 1961., 15-23.)
- Bačić 1959/1960 B. Bačić: Tumuli iz bronzanog doba na Maklavunu i Žamnjaku u južnoj Istri. *Jadranski zbornik* IV, Rijeka-Pula 1959/1960., 197-210
- Bačić 1973 B. Bačić: Vela gromača kod Kavrana. *Histria archaeologica* 4/1, Pula 1973., 5-22
- Bačić 1978 B. Bačić: Brončano doba. *Vodič III Arheološki muzej Istre*, Pula, Pula 1987., 32-36
- Batović 1983 Š. Batović: Kasno bronzano doba na istočnom Jadranskom primorju. *Istarska kulturna skupina. Praistorija jugoslavenskih zemalja* IV, Sarajevo 1983., 271-304
- Battaglia 1926 R. Battaglia: Ricerche palenologiche e folcloristiche sulla casa istriana primitiva. *AMSI XXXVIII*, 1926., 31-79
- Battaglia 1958 R. Battaglia: I castellieri della Venezia Giulia. U: *Le meraviglie del passato*. Milano 1958, 419-434
- Bekić 1996 L. Bekić: Sustav gradina na rovinjskom području. *Histria Archaeologica* 27, Pula 1996., 19-93
- Buršić-Matijašić 1988 K. Buršić-Matijašić: Tragovi prehistorije Mutvorana i okolice. *Prilozi o zavičaju*, 5, Pula 1988., 95-104
- Buršić-Matijašić 1989 K. Buršić-Matijašić: Gradina Vrčin u okviru bronzanog doba Istre. *Arheološki vestnik* 39-40, Ljubljana 1988.-1989., 475-494
- Buršić-Matijašić 1995 K. Buršić-Matijašić: Prapovijesni jantarni nakit s područja Istre i Cresa (*Bijouterie prehistorique en ambre de la region de l'Istrie et de Cres*). *Histria Archaeologica* 20-21, 1989.-1990. (1995.), 55-77
- Buršić-Matijašić 1997 K. Buršić-Matijašić: Maklavun - bronzanodobni tumul (Maklavun - tumulo dell' età del bronzo). *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, sv. 18, Zagreb 1997., 21-38
- Buršić-Matijašić 1998 K. Buršić-Matijašić: Gradina Monkodonja. Tipološko statistička obrada keramičkih nalaza srednjobronzanodobne istarske gradine Monkodonja kod Rovinja (*The Monkodonja Hillfort, A Typological and Statistical Analysis of Pottery Finds from the Middle Bronze Age Hillfort of Mokodonja near Rovinj*). *Monografije i katalozi* 9, Arheološki muzej Istre, Pula 1998.
- Buršić-Matijašić 1999 K. Buršić-Matijašić: Ceramica del castelliere di Monte Orcino in Istria (*Keramika gradine Vrčin u Istri*). *Histria archaeologica* 28, 1997., Pula 1999., 108-135
- Buršić-Matijašić 2001 K. Buršić-Matijašić: Najranija prošlost Svetvinčenta i okolice. *Vjesnik Istarskog arhiva*, Svezak 6-7 (1996.-1997.), Pazin 2001., 55-66

- Buršić-Matijašić 2002 K. Buršić-Matijašić: Maškerada. *Histria Antiqua* 8/2002., Pula 2002., 85-95.
- Buršić-Matijašić 2003 K. Buršić-Matijašić: u tisku, Prapovijesne gradine Istre, topografija, tipologija, kronologija (doktorska disertacija)
- Cardarelli 1983 A. Cardarelli: Castellieri nel Carso e nell'Istria: cronologia degli insediamenti fra media eta' del bronzo e prima eta' del ferro. U: *Preistoria del Caput Adriae*. Trieste 1983, 87 - 104.
- Čović 1983 B. Čović: Regionalne grupe ranog bronzanog doba, Srednje bronzano doba u Istri. U: *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV*. Sarajevo 1983., 114 - 132; 233-242.
- Drechsler-Bižić 1983 R. Drechsler-Bižić: Srednje bronzano doba u Lici i Bosni; Japodska kulturna grupa. U: *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV*. Sarajevo 1983., 242-271; 374-390.
- Gabrovec 1983 S. Gabrovec: Jugoistočnoalpska regija. *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV*. Sarajevo 1983., 21-99.
- Gnirs 1906 A. Gnirs: Tumulusgraeber aus Kastellierzeit Istriens. *Mitteilung der Zentral Kommission*, Wien 1906.
- Gnirs 1925 A. Gnirs: Istria praeromana. *Beiträge zur Geschichte der frühesten und vorrömischen Kulturen an den Küsten der nördlichen Adria*, Karlsbad 1925.
- Hänsel i Teržan 2001 B. Hänsel i B. Teržan: Bronzanodobna kupolasta grobnica mikenskog tipa u Istri, *Histria archaeologica* 30/1999, Pula 2001., 69-107
- Majnarić-Pandžić 1998 N. Majnarić-Pandžić: Brončano i željezno doba. U: Dimitrijević, S. & Težak-Gregl, T. & Majnarić-Pandžić, N.: *Prapovijest. Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*. Zagreb 1998., 161-371
- Marović i Čović 1983 I. Marović i B. Čović: Cetinska kultura. *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV*. Sarajevo 1983., 191-233
- Marušić 1973 B. Marušić: Novi nalazi kasnoatičkih kosturnih grobova u južnoj Istri i na otoku Cresu. *Histria Archaeologica IV/1*, Pula 1973., 61-83
- Marušić 1983 B. Marušić: Contributo alla conoscenza dei monumenti storico-artistici di Castrum Vallis e del suo territorio. *Atti Rovigno XIII, Trieste-Rovigno 1982.-83*, 19-63
- Matijašić 1988 R. Matijašić: Ageri antičkih kolonija Pola i Parentium i njihova naseljenost od I. do III. stoljeća. *Latina et graeca, Knjiga VI.*, Zagreb 1988.
- Matijašić 1990 R. Matijašić: Gromače kod sela Peruški (Pula), ostaci "fosiliziranog" antičkog pejzaža. *Arheološki vestnik* 41, Ljubljana 1990., 297-307
- Matošević 1996.-97 D. Matošević: Svet i Mihovil - San Michele, Zavičajni muzej grada Rovinja - Il Museo civico della città di Rovigno, prosinac 1996. - siječanj 1997., Rovinj 1996.-97.
- Matošević 1998 D. Matošević: Kanfanarština u pretpovijesti. U: *Kanfanar i Kanfanarština*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa povodom 900. obljetnice prvog pisanog spomenika Kanfanara. *Kanfanar* 1998., 9-18
- Mihovilić 1989 K. Mihovilić: Vetva, Bronzanodobni grob pod tumulom. *Arheološki pregled* 28 (1987.) 1989., 73.
- Mihovilić 1991 K. Mihovilić: Nalaz prahistorijskih ostava na području Istre. *Arheološki vestnik* 42, Ljubljana 1991., 207-217
- Milićević-Bradač 2002 M. Milićević-Bradač: The living, the dead, and the graves. *Histria Antiqua*, 8/2002., Pula 2002., 53-62
- Salzani 1978 L. Salzani: La necropoli dell'eta' del Bronzo a Fontanella Mantovana. *Preistoria Alpina* 14, 1978.
- Salzani 1984 L. Salzani: Primi scavi nella necropoli dell'eta' del Bronzo finale di Desmonta' di Veronella (Verona). *Preistoria Alpina* 20, 1984.
- Schiavuzzi 1908 B. Schiavuzzi: Attraverso l'agro colonico di Pola. *Atti e Memorie della Societa' Istriana di Archeologia e Storia Patria XXIV*, 1908.
- Schiavuzzi 1914 B. Schiavuzzi: Necropoli a tumulo a Monte Orsino. *Atti e Memorie della Societa' Istriana di Storia Patria*, 30, Parenzo 1914, 209-214.
- Srejović 1997 D. Srejović: *Arheološki leksikon, preistorija Europe, Afrike i Bliskog istoka, grčka, etrurska i rimska civilizacija*. Beograd 1997.
- Tamaro 1926 B. Tamaro: Recenzija djela A. Gnirsa, Istria praeromana. *Beiträge zur Geschichte der frühesten und vorrömischen Kulturen an den Küsten der nördlichen Adria*, *Atti e Memorie della Societa' Istriana di Archeologia e Storia Patria*, XXXVIII/1, 1926., 161-168.
- Vinski 1961 Z. Vinski: O oružju ranog bronzanog doba u Jugoslaviji. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3, s. II, Zagreb, 1961.
- Vinski-Gasparini 1987 K. Vinski-Gasparini: Grupa Martijanec-Kaptol, *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*. Sarjevo 1987., 182-232

ZUSAMMENFASSUNG

ŠKICINI (VODNJAN) - EIN BRONZEZEITLICHER GRABHÜGEL

Schlüsselwörter: Urgeschichte, Bronzezeit, Istrien, Topographie, Tumuli, Inhumation, Grabbeigaben, Bernstein

Im Jahre 1989 wurde eine Rettungsgrabung des Grabes im Ort Škicini in Südstrien, nördlich von Vodnjan, durchgeführt (Abb. 1). Das Grab befand sich unter einem Steinhügel, von der nur die südliche Hälfte erhalten ist. Der Grabboden bestand aus eingestampfter Erde, auf der zwei längere und zwei kürzere Steinplatten gelegt waren und ein Deckel von etwas grösseren Massen. Im Grab befanden sich Knochen von zwei Verstorbenen und das Grabinventar bestand aus einer Halskette von bronzenem Saltaleone und Bernsteinperlen (Abb. 6/7,8,9). Man ist nicht sicher, ob die im ausgesonderten Material gefundenen Fragmente von Keramikgefässen zu den Verstorbenen beigelegt wurden oder ob sie als Teil des Rituals auf dem Steinhügel verstreut wurden. All dies sind Fragmente, obere Teile und Ränder kleinerer Gefässe mit dünnen Wänden (Abb. 6/1-6), wie sie in den istrianischen Burgen wie Monkodonja, Vrčín und die von Caput Adriae als Inventar üblich sind (Buršič-Matijašič 1998; Buršič-Matijašič 1999; Cardarelli 1983), und sie werden ins mittlere Bronzezeitalter datiert. Die unter dem Tumulus von Škicini begrabenen Verstorbenen konnten zur Population der benachbarten Burganhöhe Lakoršag gehört haben.

Das Gebiet um das Grab in Škicini hat keinen Überfluss an urgeschichtlichen Fundorten (Abb. 3, 4), aber trotzdem gibt es einige interessante Lokalitäten, von denen einige teilweise untersucht sind (Vrčín, Soline-Sohe, Sv. Petar-Tondolon, Sv. Mihovil) und andere sind nur evidentiert (Kužinići, Gradina bei Čabrunići, Maškerada, Monkašerl, Mažin). Südwestlich, auf einer Entfernung von 1 km Luftlinie befinden sich Reste der bedeutenden Burg Vrčín. In den Gräbern der geraden Nekropole zwischen der Siedlungsmauer und in den benachbarten Tumuli wurde ein ähnlicher Schmuck, wie der von Škicini, gefunden (Schiavuzzi 1914; Battaglia 1958). Um die Burg herum gibt es Tumuli, die gemäss Schiavuzzi zahlreich sind.

Das Halskettenfragment aus bronzenem Draht war höchstwahrscheinlich ein Teil der Kette, die auf einem Lederfaden aufgefädelt war. Ein ähnlicher Typus wurde in Vrčín gefunden und es ist möglich, dass er aus dem Tumulus stammt, der sich in der Nähe der Burg befindet (Buršič-Matijašič 1998). Ein solcher Schmucktypus erscheint im japodischen Kulturgebiet in der Spätbronzezeit, Stufe Ha A2-B1 (Drechsler-Bižić 1993), ist auch auf der Apenninenhalbinsel präsent, in Nekropolen der späten Bronzezeit in Norditalien, Desmont di Veronella und Fontanella Mantovane, deren frühesten Elemente ins 11. Jh.v.Chr. gehören (Salzani 1984; Salzani 1987).

Die beschädigte Bernsteinperle ist linsenförmig, ihr grösster Durchmesser beträgt 2,8 cm und ihre grösste Dicke 2,8 cm, während die zweite Bernsteinperle einen maximalen

Durchmesser von 1,6 cm und eine Dicke von 0,5 cm hat (Abb. 6: 8, 9). In Istrien gibt es relativ wenig Bernstein, obwohl Legenden die benachbarten Kvarnerinseln mit dem Bernsteinweg in Verbindung bringen und sich auf der gegenüberliegenden Küste bei der Mündung des Flusses Po wichtige Handelszentren Adria und Spina befanden (Buršič-Matijašič 1995). Von Ausgrabungen her bekannt sind eine Bernsteinperle aus dem Tumulus Žamnjak bei Sošić und mehrere Stücke unterschiedlicher Bernsteinperlen aus Vrčín, die in die Bronzezeit gehören. Auf Grund des Aussehens und der durchgeführten chemischen Analysen glaubt man, dass der istrianische Bernstein aus den Fundorten des Baltischen Meeres stammt (Bačić 1959/60; Buršič-Matijašič 1989).

Der Tumulus aus Škicini ist zeitlich gleich den Tumuli aus der Umgebung von Vrčín gehört aber zur späten Bronzezeit. Die Ähnlichkeiten sind durch die Stellung in der Gruppe an einer nicht allzu beachtlichen Position, durch die Bestattungsweise des Verstorbenen in Hocker Lage in einem Kasten aus Steinplatten und durch Beilagen ausgedrückt.

Auf dem Gebiet Südstriens wurden mehrere Fundorte mit Resten von urgeschichtlicher Tumulusbestattung verzeichnet und teilweise untersucht (Abb. 3, 4). Die Tumuli befinden sich fast in der Regel auf dominantenr Lage, auf Anhöhen, unmittelbar an der Küste wie Bombište bei Banjole oder Munat bei Pomer. Mit gleicher Intensität erscheinen sie auch von der Küste entfernt, im Landesinneren, wie Škicini oder Veliki vrh. Sie befinden sich gleichmässig verteilt wie auf dem Festland so auch auf den Inseln, wie Rankun und M.Cipri auf Brijuni (Gnirs, A. 1925).

Während der mittleren Bronzezeit, bzw. in der sog. dritten Phase der Bronzezeitentwicklung (Br B2 und C) kommt es in Istrien zu einer kompletten Affirmation der Siedlungen im Burgtypus und allen gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Charakteristiken, die wir mit Gemeinschaften verbinden, die das ganze Territorium der Halbinsel decken. Die Bestattung erfolgt unter dem Tumulus in sitzender Lage (Krmédski Novi Grad), aber es kommen auch Bestattungen «in eingegrabenen, eingemauerten geraden Gräbern innerhalb oder ausserhalb der Siedlung» vor. Von der Nekropole auf den Brijuni, die zum grössten Teil Ende des 19. Jh. vernichtet wurde, bleiben nur spärliche Angaben. Die Gräber befanden sich auf der Terrasse entlang der Burgmauer. Ähnliche Nekropolen, Hockergräber in Steinkästen ohne oberirdischen Tumulus, wurden bei der Burg Vintijan, auf Šandalja und bei Peroj gefunden, was wir gemäss Čović als sukzessives Verlassen der Tumuli und als Übergang zu den Nekropolen mit geraden Gräbern erklären können (Čović 1983). Der Fundort Vrčín zeigt gerade diese Besonderheit, denn sie begraben die Verstorbenen unter die Tumuli in unmittelbarer Nähe der Burg aber auch entlang der Burgmauer.

Übersetzt von K. Muretić

